

CLARKSON, Stephen, WOOD, Stepan, *A Perilous Imbalance. The Globalization and Canadian Law and Governance*, UBC Press., Toronto / Vancouver, 2010, 348 pp.

La globalització, el procés d'internacionalització global i comprensiu que constitueix la fase culminant del sistema mundial capitalista, ha de tenir, per força, conseqüències en l'àmbit jurídic. Acostumats com estem a raonar en termes d'ordenament jurídic nacional, d'estat-nació i sobirania, tanmateix, sembla que aquests efectes no s'hagin produït. Així, la supremacia de la constitució, dogma propi de les primeres revolucions liberals que s'ha projectat i desenvolupat durant els darrers dos segles, sembla sostenir una miriada d'estats nacionals jurídicament autosuficients i mútuament aïllats que casa malament, des del punt de vista conceptual, amb la globalització, que s'estén a tots els àmbits de la vida social.

Efectivament, com la present crisi econòmica ha mostrat, de vegades de manera molt dolorosa, com seria el cas de Grècia i, en certa manera, també d'Espanya, els estats-nació, actors polítics fonamentals, amb pretensió de poder exclusiu sobre un territori determinat en el qual decideixen el dret aplicable —fins i tot, si aquest és d'origen consuetudinari, en la mesura que és validat per la Llei, com succeeix amb l'article 1.1 del Codi civil espanyol, o per la jurisprudència, com succeeix en els sistemes de *Common Law*—, cada vegada mostren amb major intensitat les seves febleses. En la mesura que la política interna se sotmet a voluntats externes, la pretensió d'exclusivitat del poder i la estanqueïtat de l'ordenament jurídic —constructe teòric propi de la doctrina jurídica continental que ha fet fortuna i modelat la manera de pensar dels juristes formats en el marc dels sistemes jurídics de patró francoalemany— esdevenen cada vegada menys sostenibles com a matrius de sentit útils per a l'anàlisi del funcionament de la política i del dret reals.

Conscients de les limitacions que el procés de globalització imposa sobre el poder polític i sobre la creació del dret a nivell de l'estat-nació, Clarkson i Wood han desenvolupat la noció de *Supraconstitution*, això és, un sistema constitucional emergent a nivell global que es projecte sobre les institucions i el dret dels estats que formen la comunitat internacional, tot delimitant l'àmbit dels seus poders d'una manera que el dogma de la sobirania no pot explicar. A partir d'aquesta idea, els autors intenten explicar com es desenvolupa la globalització des del punt de vista normatiu, quins

continguts normatius i a través de quins procediments configuren aquesta Supraconstitució global i com tot plegat impacta en els estats.

Efectivament, els autors són conscients del fet que emergeixen a nivell internacional estructures de poder que determinen el marge d'autonomia —un estaria temptat de traure a col·lació l'expressió del Tribunal Constitucional espanyol en el sentit de què “autonomia no és sobirania”— dels estats i, per tant, les possibilitats de les polítiques que aquests poden realitzar a nivell intern, tot condicionant, en definitiva, en el cas dels estats democràtics, el marge de maniobra de la voluntat del poble, fins ara pretesament totpoderosa. Es tracta d'explicar en quines condicions apareixen i es desenvolupen aquests sistemes normatius i aquestes institucions globals. Tot i que els autors es centren en el cas del Canadà, tot partint de la base, prou plausible, de què la Supraconstitució no és la mateixa en cada estat, sinó que guanya força i contingut de manera inversament proporcional a la influència de l'estat en el sistema politicoeconòmic global, el cas és que la seva anàlisi és una aproximació extremadament útil per entendre l'emmarcament jurídic de la globalització.

Així, d'una banda, Clarkson i Wood presten atenció a les estructures institucionals emergents vinculades al lliure comerç global, que, de fet, és la manifestació paradigmàtica de la globalització entesa com a fase avançada d'evolució del capitalisme. Fora del cas del NAFTA, que els autors analitzen a bastament atès el seu impacte en el cas canadenc, a nivell global i, per tant, afectant també a estats com ara el nostre, cal tenir en compte l'OMC i el GATT. En realitat, les normes de l'OMC delimiten les possibilitats en les polítiques econòmiques i socials dels estats, tot conduint a una relectura, sinó, fins i tot, pròpiament a una mutació, de la constitució econòmica interna, particularment, en aquells casos en què les polítiques socials col·lideixen amb la lliure circulació de mercaderies, serveis i capitals a nivell global. En particular, els autors destaquen el cas del règim jurídic del dret de propietat i de l'expropiació forçosa, els quals formant clarament part del dret intern es reconfiguren per ajustar-se a les normes que regulen el comerç internacional.

La força d'aquesta regulació a nivell internacional davant de les disposicions pròpies del dret intern es reforça a través de la submissió dels estats a procediments de resolució de controvèrsies en ocasions poc transparents i on els interessos de les grans corporacions estan particularment ben protegits. Davant de la rendició de comptes i el control democràtic que dos-cents anys de constitucionalisme han garantit a nivell intern —si

més no, a l'espai euroatlàntic—, el sistema constitucional internacional emergent aflora i es desenvolupa, en la majoria dels casos, mitjançant canals més aviat opacs, tot projectant-se en la vida de les persones sense que aquestes puguin reaccionar com a part d'un *demos* global. Determinats processos de construcció juridicopolítica supranacional, com és el cas de la Unió Europea, com a mínim, es plantegen el seu dèficit democràtic i proven de resoldre'l, però, a nivell global, això no és així, així com en molts casos d'integració econòmica regional.

Davant de la globalització econòmica forta que impulsa les regles que determinen el flux internacional del capital i que condicionen les decisions internes dels diversos estats, fins i tot a nivell constitucional, es desenvolupa una globalització feble, des del punt de vista de la seva capacitat d'incidència tant en les polítiques dels estats com en les decisions de les grans corporacions. Aquesta globalització feble, més participativa, més transparent i més democràtica, es concentra en la governança social i ambiental. Efectivament, davant dels problemes creats per l'explotació sense restriccions dels recursos naturals i dels desequilibris globals en termes de desenvolupament i benestar que provoca la lliure circulació global de capitals, es desenvolupen cercles de consens adreçats a impulsar una governança planetària que, sota la idea general del desenvolupament sostenible i la justícia ambiental, garanteixi un nivell de benestar suficient per a totes les persones, del Nord i del Sud, del present i del futur.

Els autors subratllen, però, que davant la força amb què les normes que regulen el flux internacional del capital s'imposen a nivell universal, així com els sistemes efectius, tot i que poc transparents, de resolució de controvèrsies en aquest àmbit, l'assegurament d'unes condicions de vida mínimes a nivell global i d'un ús respectuós i racional dels recursos naturals tenen un impacte considerablement menor. Tot i així, aquests intents de sensibilització global en relació amb les qüestions ambientals i de justícia social, d'una banda, posen sobre la taula els problemes planetaris que el mercat global genera, així com, d'altra banda, esdevenen un contrapès en el procés de consolidació d'unes estructures de poder global amb capacitat normativa que estableixen el marc juridicopolític on els estats i els actors subestatsals desenvolupen polítiques i creen dret.

En aquest context, la idea de Supraconstitució com a conjunt de normes generades en les estructures emergents de poder global que es projecten sobre els diversos sistemes jurídics és extraordinàriament suggerent, tot permetent llegir el nucli principal d'aquestes normes globals en relació amb els estats en un sentit anàleg al de la

constitució federal en relació amb els estats membres. Tot i que, òbviament, no hi ha un estat global, és evident que hi ha estructures de poder global, que, en la mesura que són interpretades a la llum de la idea de poder constituent —això sí, informal, dúctil i, en certa manera, permanent—, permeten reforçar els arguments en el sentit d'una governança global que respongui a les formes i els valors del constitucionalisme i, que, per tant, esdevingui una barrera contra els abusos que es deriven de les grans decisions globals, així com una protecció dels drets fonamentals de les persones.

Efectivament, els autors parteixen del desequilibri entre la globalització del capital i el comerç davant de la globalització de la ciutadania, la democràcia i el benestar. Tanmateix, al mateix temps, la seva aproximació permet dibuixar un debat sobre la governança global en què, d'una banda, es drecen estructures de poder poc transparents i que no rendeixen comptes, tot impactant en la vida quotidiana de milions de persones sense que aquestes tinguin la més mínima possibilitat de resposta, i, de l'altra, es dibuixa la possibilitat d'una veritable —en el sentit d'animada pels principis i valors del constitucionalisme, desenvolupat durant els darrers dos-cents anys— Supraconstitució, que garanteixi una governança global basada en el respecte dels drets fonamentals, la legitimitat democràtica i la responsabilitat del poder davant de la societat.

Òbviament, la protecció del medi ambient és un element fonamental en aquest debat. Efectivament, la governança global fonamentada en els valors tradicionals del constitucionalisme no pot garantir-se més que a través d'un ús racional dels recursos naturals que permeti una distribució equilibrada dels beneficis i les càrregues derivades del seu aprofitament tant geogràficament com cronològicament. En definitiva, som davant d'un llibre de gran interès per als estudiosos del dret ambiental que obre camins per a la reflexió en aspectes clau d'aquesta àrea del coneixement en el futur, com ara la governança ambiental global, la justícia ambiental, el principi de responsabilitat o el principi de precaució.

Jordi Jaria i Manzano

Professor lector de Dret Constitucional

Universitat Rovira i Virgili